

Namai „čia“ ir „ten“: namų konstravimo sampratos (lietuviškoje) migracijoje

DARIUS DAUKŠAS

Lietuvos istorijos institutas, Tilto g. 17, 01101 Vilnius

El. paštas dariud@yahoo.com

Straipsnyje kalbama apie migrantų konstruojamas namų sampratas: ar tai yra konkreti vieta, o gal namai gali būti suvokiami kaip esantys „čia“ ir „ten“? Remiantis šiuolaikine transnacionalizmo prieiga, galima daryti prielaidą, kad dabartiniai migrantai nesivadovauja namų, kaip vienoje teritorijoje esančiu objektu, samprata, o veikiausiai linkę išplėsti ją, peržengdami valstybių teritorijas.

Remiantis dviejų Norvegijos savivaldybių lauko tyrimų duomenimis, analizuojamos pačių migrantų pateiktos namų sampratos. Pasitelkiant namų kaip keturių dimensijų modelį, keliamas klausimas, ar namai šiuolaikiniame migracijos kontekste yra stabilus elementas, užtikrinantis emocinį ir fizinį saugumą, ar galimos ir kitokios namų interpretacijos.

Raktažodžiai: namai, migracija, Norvegija

IVADAS

Namai migracijos kontekste yra svarbi tema bandant suprasti, kaip šiuolaikiniai migrantai įsivietina / neįsivietina naujoje šalyje. Iš pirmo žvilgsnio paprastas klausimas – *kur yra tavo namai*, gali atskleisti daug gilesnius identiteto konstravimo, integracijos į naują visuomenę, „savo“ ir „kito“ aspektus. Šiuolaikinė migracija nėra matoma kaip vienakryptis procesas, reiškiantis išvykimą iš kilmės šalies ir atvykimą į naują šalį bei palaipsniui vykstančią asimiliaciją su naująja visuomene. Atvirkščiai, migracija yra matoma kaip nesibaigiantis procesas, kurio rezultatas nebūtinai yra minėta asimiliacija.

Straipsnyje, remiantis dviejų Norvegijos savivaldybių lauko tyrimų duomenimis, bandoma atskleisti namų sampratų įvairiapusiškumą, parodant, kad ši samprata nėra vien tik geografiškai apibrėžiamą kategoriją. Kalbant apie namus, svarbi ir laiko dimensija, atskleidžianti namų sampratos kaitą laike. Į namus galima pažvelgti ir per emocijų prizmę. Emocijos, ypač neigiamos, gali stipriai paveikti namų idėjos konstravimą – tai bandysime parodyti per tam tikrose situacijose atsirandančią baimės kategoriją. Labai svarbios ir racionaliai konstruojamos namų pasirinkimo idėjos, pabrėžiant, kad migrantai racionaliai pasirenka tam tikrus kriterijus ir jais vadovaudamiesi renka, kurią šalį (Lietuvą ar Norvegiją) įvardyti namais.

Prieš pradėdami nagrinėti migrantų namų sampratų konstravimą, trumpai aptarsime šiuolaikinę transnacionalizmo sampratą, kuri leidžia įvairiapusiškai nagrinėti dabartinės migracijos kompleksiskumą, padeda atskleisti namų konstravimo specifiškumą šiuolaikiniame persidengiančių ryšių pasaulyje.

MIGRACIJA, TRANSNACIONALIZMAS IR INTEGRACIJA

Socialiniuose moksluose, ypač antropologijoje, migracija neretai traktuojama kaip destabilizuojanti identitetus: jie „išplėšiami“ iš „savų“ vietų ir perkeliami į „svetimas“ [1]. „Svetimos“ vietos paverčiamos „savomis“ migrantams integruojantis į naująją visuomenę. Šiuolaikinė transnacionalizmo prieiga nurodo, kad dabartiniai migrantai neapsiriboja gyvenimu vienos valstybės teritorija ir vienu metu dalyvauja keliuose nacionalinėse realybėse [2]. Iš esmės šie du požiūriai vienas kitą papildo: pirmuoju atveju kalbama apie integraciją į priimančią visuomenę, o antruoju – apie galimybę priklausyti kelioms visuomenėms vienu metu.

T. Erikseno teigimu, šiuolaikiniai migrantai Europoje gali rinktis, kaip įsiliesti / neįsiliesti į vyraujančią visuomenę: 1) gali pasirinkti diasporinę identifikaciją ir save laikyti gyvenančiais svetimose žemėse ir aiškiai žinančiais, kas ir kur yra jų šalis; 2) gali asimiliuotis; 3) gali pasirinkti transnacionalizmą; 4) ketvirtoji galimybė – kreolinė, arba individualistinė, identifikacija, kai migrantai kuria savo identitetus pasitelkdami tik tam tikrus „atsineštinius“ aspektus ir maišydami juos su naujos aplinkos siūlomais elementais [3].

Transnacionalizmas ir integracija yra daugiausia dėmesio sulaukiančios priegios socialiniuose moksluose interpretuojant šiuolaikinius migracijos procesus. Transnacionalizmas kritikuoja ankstesnes migracijos teorijas, kurios vadovavosi iš esmės evoliuciniu modeliu – migrantai buvo matomi kaip linę integruotis, o vėliau visiškai asimiliuotis į naują visuomenę (žr. plačiau [4; 3]). Transnacionalizmas kritikuoja netgi imigranto sąvoką, kuri nėra tinkama kalbant apie šiuolaikinę migraciją, vietoj jos siūloma vartoti transmigranto sąvoką, geriau paaiškinančią, kaip šiuolaikiniai migrantai globalizacijos procese išlaiko daugialypius ryšius iš karto su keliomis visuomenėmis. Ši transmigrantų sąvoka ryškiai kontrastuoja su anksčiau ypač dažnai socialiniuose moksluose vartota diasporos sąvoka, kuria apibūdintas „pastovus priverstinis buvimas (svetimose šalyje), neišpildomas noras turėti šaknis, uždarumas svetimiems kontekstams ir nukirsti ryšiai“ [3]. Transnacionalizmas, priešingai, siūlo dinamiškus ir kintančius identitetus, kūrybingą ir selektyvią integraciją naujoje gyvenamojoje šalyje, kartu išlaikant ryšius su kilmės šalimi ar tos pačios kilmės transnacionaliais, gyvenančiais kitose šalyse [3].

Transnacionalizmas kvestionuoja identitetus kaip stabilius ir fiksuotus erdvėje [1]. Šiame kontekste transnacionalizmas turi būti suprantamas kaip procesas, kurio metu migrantai kuria socialinius laukus (1), sujungiančius jų kilmės šalį su šalimi, kurioje jie gyvena.

Šiuolaikinės integracijos teorijos iš esmės neprieštarauja transnacionalizmo prieigai aiškinant dabartinę migraciją, tik paryškina integracinį aspektą į naują visuomenę ir

- (1) Socialinis laukas yra viena esmingiausių sąvokų kalbant apie transmigrantus. Socialinis laukas yra suprantamas kaip daugialypių persidengiančių socialinių ryšių tinklų visuma, kuriuose keičiamasi idėjomis, praktikomis ir resursais, jie yra telkiami ir transformuojami [5]. Socialinis laukas ir socialinis tinklas nėra tapatūs. Pasak N. Glick-Schiller, socialinis tinklas daugiau apibūdina socialinių ryšių grandines, kurios yra labiau egocentrinės, o socialinis laukas yra platesnė analitinė sąvoka, orientuota į socialinę erdvę. [6]. Autorė siūlo socialinių laukų įsivaizduoti kaip tinklų tinklą, kuriame individai nebūtinai pažįsta vieni kitus, tačiau yra veikiami ir veikia kitus [6]. Tuos socialinius laukus, kurie pradžiai vienos nacionalinės valstybės ribas, siūloma vadinti transnacionaliniais socialiniais laukais [6].

neabejoja, kad šiuolaikinei migracijai būdingi tam tikri dvigubi identitetai. Vis dėlto pagrindinis dėmesys kreipiamas į integracijos procesus priimančioje visuomenėje, pabrėžiant, kad transnacionaliniai ryšiai netrukdo sėkmingai / nesėkmingai integracijai.

Straipsnyje remiamasi Erico Snelio pasiūlytu integracijos modeliu. Pagal šį modelį migrantų įsitraukimas į priimančią visuomenę yra išskaidytas į tris kategorijas: struktūrinę integraciją, sociokultūrinę integraciją ir identitetą. Struktūrinė integracija kalba apie funkcinius ir moralinius integracijos aspektus, pavyzdžiui, dalyvavimą darbo rinkoje, švietime ir pan. Socio-kultūrinė integracija apima įsitraukimą, dalyvavimą socialiniame ir kultūriname priimančios visuomenės gyvenime. Identitetas, jo pokyčiai išliejus į naują visuomenę taip pat svarbi sritis, rodanti įsitraukimo į naują visuomenę lygį arba, atvirkščiai – gali nurodyti transnacionalinį jo pobūdį [7].

NAMAI: VIETA, LAIKAS, EMOCIJOS, RACIONALUS PASIRINKIMAS

Namų tematika migracijos kontekste yra plati ir daug susidomėjimo sulaukusi tema. Namai studijuojami įvairiais rakursais. Pasak Neringos Liubininės, namų sampratų tyrimuose egzistuoja keturi vyraujantys teminiai blokai. Pirmuoju atveju galima išskirti tam tikras dvi nares opozicijas: stabilumas – mobilumas, vieninteliai – daugybiniai ir pan. Antruoju atveju namų tema siejama su buvimo / nebuvimo namuose aspektais. Mūsų straipsnio temai aktualiausias trečiasis teminis blokas apima „pačius įvairiausius elementus bei procesus: konkrečius fizinius objektus ir stabilias vietas bei aplinkas (pvz., namas, rajonas, valstybė, regionas), specifines praktikas ir veiklas, socialinius santykius, psichologinius ir emocinius ryšius, laisvę ir savirealizaciją, simbolius, identitetą ir kt.“ [8]. Ketvirtasis aspektas, kurį iš dalies nagrinėjame ir mes šiame straipsnyje, – tai namų konstravimo procesui reikšmingi lyties, socialinio statuso, amžiaus ir kt. veiksniai [8].

Straipsnyje namų sąvoka yra vartojama pabrėžiant identiteto aspektą, t. y. bandoma namus interpretuoti per priklausymą, buvimo namuose jausmą. Pabrėžtina, kad šis priklausymas, buvimas namuose reiškia ne tik fizinį buvimą name kaip statinyje, bet gali apimti gerokai abstraktesnę socialinę erdvę – kaip namuose galima jaustis vaikystės mieste, regione, šalyje ir pan.

Šiame straipsnyje remiamasi Martos Bivand Erdal namų analizės modeliu, kuris akcentuoja keturias namų idėjos interpretavimo dimensijas: erdvės, laiko, emocijų ir racionalaus pasirinkimo [9].

Erdvės dimensija kalba apie namus kaip erdvėje suvokiamą elementą atsakant į klausimą: *kur yra namai?* Šis klausimas šiuolaikinėje transnacionalizmo interpretacijoje tampa pakankamai sudėtingas, į jį nelengva atsakyti. Kadangi migracija yra ilgalaikis procesas, natūralu, kad namų idėja nėra fiksuota laike – ji kinta: pavyzdžiui, keičiantis gyvenimo etapams, šeimos sudėčiai ir pan. Emocinė namų konstravimo dimensija yra labiau susijusi su subjektyvia emocine migrantų laikysena, atmintimi ir pan. Kalbant apie namų ir emocijų santykį, straipsnyje vadovaujamosi Chien-Juh Gu pasiūlyta *emocinio transnacionalizmo* sąvoka, kuri nurodo „patiriamas emocijas, kai imigrantai ir jų vaikai ieško elgesio gairių ir moralinių sprendimų, kylančių ir iš kilmės šalies, ir iš atvykimo šalies kultūrinių normų“ [10]. Šis apibrėžimas padeda straipsnyje gvildinti migrantų išgyvenamas emocijas socialinėje erdvėje, taip pat atvykimo šalies kultūrinės normas, prisitaikymą / neprisitaikymą prie jų. Kalbant apie racionalumo dimensiją, pabrėžiami migrantų pagrįsti sprendimai gyventi vienoje ar kitoje šalyje. Šiuo atveju galima kalbėti apie ekonominius, kultūrinius ar bet kuriuos kitus kriterijus, kuriuos imigrantai pasitelkia apibrėždami savo racionalų pasirinkimą.

LAUKO TYRIMAS IR INFORMANTAI

Straipsnis remiasi dviejų lauko tyrimų (2) duomenimis. Saugant informantų anonimiškumą, vietovės nėra įvardijamos. Pirmasis tyrimas buvo atliktas 2016 m. vienoje Norvegijos pietvakariuose esančioje savivaldybėje. Pagal statistiką, šioje savivaldybėje gyvena kiek daugiau nei 800 (3) migrantų iš Lietuvos. Antrasis lauko tyrimas atliktas 2017 ir 2018 metais (dviem etapais) šiaurės Norvegijos municipalitete esančiame mieste. Remiantis statistika, aptariamame mieste gyvena apie 300 migrantų iš Lietuvos (4) (abiems atvejais tikslūs skaičiai nenurodomi sąmoningai siekiant išlaikyti vietovės anonimiškumą). Santykinai panašus bendruomenių dydis ir santykis su dominuojančia visuomene leidžia palyginti šias grupes.

Straipsnis grindžiamas 25 pusiau stuktūruotais interviu. Pateikėjų amžius varijuoja nuo 20 iki 65 metų. Tyrime dalyvavo migrantai iš Lietuvos, gyvenantys Norvegijoje ne mažiau kaip trejus metus. Taip buvo siekiama atsiriboti nuo trumpalaikių, sezoninių, migrantų, manant, kad ilgesnis Norvegijoje praleistas laikas padeda suformuoti geresnį naujos aplinkos supratimą bei prisitaikymą prie jos. Minėtas minimalus trejų metų gyvenimo Norvegijoje kriterijus leidžia teigti, kad informantai Norvegiją suvokia ne kaip laikiną stotelę ir galbūt planuoja ilgiau pagyventi šioje šalyje (dažnai tai nėra konkretizuojama: teigiama, kad planuoja būti šioje šalyje, kol suaugę vaikai, užsidirbs pakankamai pinigų gyventi Lietuvoje, užsidirbs norvegišką pensiją ir pan.).

Lauko tyrimas šiaurės Norvegijos miesto savivaldybėje sutapo su keliais svarbiais įvykiais lietuvių migrantų bendruomenėje. Metų laikotarpiu dvi mieste gyvenančios šeimos turėjo tiesioginį kontaktą su Norvegijos vaiko teisių priežiūros tarnyba. Pirmu atveju trejų metų mergaitė trims savaitėms buvo paimta iš lietuvių šeimos. Kai mergaitė buvo grąžinta šeimai, ši nedelsdama išvyko į Lietuvą. Iš kitos šeimos taip pat trejų metų mergaitė buvo paimta apžiūrai ir tą pačią dieną sugrąžinta šeimai. Vos tik atgavę dukrą tėvai tą pačią dieną išgabeno savo vaikus į Lietuvą. Lauko tyrimo metu šie atvejai dažnai buvo minimi mažoje bendruomenėje. Vaikų paėmimo iš lietuvių šeimų tema buvo paminėta ir tyrimo pietvakarių Norvegijoje metu. Apie vaikų paėmimą iš lietuvių šeimų pateikėjai nurodydavo sužinoję iš žiniasklaidos. Paminėtos aplinkybės turėjo įtakos lauko tyrimo tematikai, ypač kalbant apie emocinę namų konstravimo dimensiją.

KUR YRA NAMAI?

Visų pirma pažvelgsime į namus kaip erdvėje suvokiamą elementą, išskeldami klausimą – *kur yra namai?* Trumpai užsiminta, kad pateikėjai neretai mato savo buvimą Norvegijoje per „čia“ ir „ten“ prizmę. Neretai jie sunkiai gali paaiškinti, kur jaučiasi labiau namuose – Norvegijoje ar Lietuvoje. Kad būtų aiškiau, apibendrintai pateiksime du kraštutinius požiūrius. Pirmuoju atveju aiškiai pasakoma, kad namais laiko Norvegiją, o antruoju – Lietuvą ir ten turimus namus. Tačiau, kaip matysime vėliau, egzistuoja ir tarpiniai variantai, kuriuose nėra aiškaus atsakymo – kur yra namai, arba yra išlygų, abejonių bei ambivalentiškų namų apibrėžimų. Atsakant į klausimą – kur yra namai, svarbūs kriterijai

- (2) Abu lauko tyrimai atlikti dalyvaujant projekte „Inequalities of mobility: relatedness and belonging of transnational families in the Nordic migration space“. Projektą finansavo Suomijos mokslo akademija (projekto vadovė prof. Laura Assmuth, Rytų Suomijos universitetas (UEF).
- (3) Tai sudaro apie 0,6 % visų gyventojų, arba apie 1,6 % visų imigrantų, gyvenančių aptariamame municipalitete pietvakarių Norvegijoje.
- (4) Tai sudaro apie 0,4 % visų gyventojų, arba apie 3,3 % visų imigrantų, gyvenančių aptariamame šiaurės Norvegijos municipalitete esančiame mieste.

yra migrantų amžius (generacija), praleistas laikas Norvegijoje ir integracijos į naują visuomenę lygis.

Pažymėtina, kad atsakymą į klausimą, *kur yra namai*, dažnai suponuoja pateikėjų migraciniai motyvai. Vienokios namų sampratos galima tikėtis iš migranto, kuris aiškiai nuskaido savo migracijos motyvus kaip grynai ekonominius, nesiekiant įsilieti (integruotis) į Norvegijos visuomenę, ir kitokios – jeigu migrantas mato savo ateitį šioje šalyje, augina vaikus joje ir neturi konkrečių planų palikti Norvegijos. Šioje vietoje būtų galima daryti ir daugiau pjuvių, pavyzdžiui, įtraukiant generacijos ar klasės (čia turima omeny darbinė veikla Norvegijoje, reikalaujanti aukštesnės kompetencijos, kuri automatiškai paveikia ir integracijos lygį į Norvegijos visuomenę, pavyzdžiui, bent jau išmokstant norvegų kalbą) veiksnį – visi jie svarbūs ir bus labai trumpai aptarti.

Toliau pateikiama gana tipinė ištrauka iš interviu su pateikėju, kuris pažymi, kad neturėjo ilgalaikių planų pasilikti Norvegijoje:

Atvažiavot ir galvojot po metų grįžti namo, o dabar jau septyneri metai.

Ir dar tikrai trejus būsim.

Kodėl trejus?

Taip visą laiką galvojam, visą laiką draugai klausia, kiek dar būsim – dvejus trejus metus, taip visą laiką tęsiasi. Aš noriu pabaigti namą ir grįžti į savo namą [Lietuvoje].

Bet sakot, kad čia yra gerai, tai kodėl norit grįžti?

Draugai, giminė, ten visos šaknys. Mes gal seno sukirpimo – ten daug ką palikę. Jaunimas gal ir neturi ką palikti Lietuvoj. O mūsų tikslas – ten, nuo pat pradžių mes taip planavom (vyras, pietvakarių Norvegija, 50 m.).

Iš šio interviu aiškėja, kad pateikėjas visiškai nesieja savo ateities su Norvegija. Ši šalis jam, tiksliau – Norvegijoje uždirbti pinigai, yra priemonė pasistatyti namus Lietuvoje, todėl jo sampratoje namai yra Lietuvoje, kurioje palikti visi socialiniai tinklai ir, kaip pats sako, – šaknys. Tarsi savaime suprantama, kad šis pateikėjas neturi kažkokių ilgalaikių planų Norvegijoje, todėl nesimoko norvegų kalbos (dirba statybų sektoriuje), nesiekia visavertės integracijos ir pan.

Pateiksime dar vieną iš dalies panašią situaciją. Vyras, gyvenantis Norvegijos pietvakariuose, interviu metu papasakojo savo atsiradimo Norvegijoje istoriją. Paaikškėjo, kad jis čia gyvena jau penkiolika metų, dirba vairuotoju vienoje didelėje įmonėje. Į Norvegiją atvyko paskatintas vieno iš savo dviejų sūnų. Šiuo metu gyvena su žmona, kuri taip pat visą tą laiką dirbo Norvegijoje, jo sūnūs ir anūikai gyvena netoliese. Lietuvoje liko tik duktė, kuri Norvegijoje negalėjo susirasti jos išsilavinimą atitinkančio darbo. Galima sakyti, kad pateikėjas savo namus kuria migracijos šalyje – kur gyvena didžioji dalis jo artimųjų, giminaičių. Tačiau kalbantis toliau paaikškėjo, kad vyras visiškai nesieja savo ateities su Norvegija, nebent gyvens čia, kol sulauks pensijos:

Galvojat likti Norvegijoje?

Ne, į pensiją išeisim ir grįšim į Lietuvą.

Kodėl taip užtikrintai sakot, kad grįšit?

O ką, mes čia – svetimi, mes čia – emigrantai.

Bet čia esate penkiolika metų, jeigu blogai būtų, turbūt būtumėt grįžę?

Blogai nėra. Bet vis tiek Lietuvoje – tavo kalba, tavo giminė. Visi įstatymai žinomi, o čia mes nieko nežinom (vyras, pietvakarių Norvegija, 58 m.).

Grįžimo į Lietuvą priežastis – Norvegijoje jaučiasi emigrantais, gerai nemoka norvegų kalbos, apskritai jaučiamas tam tikras nevisavertiškumas, nepritapimas prie naujosios visuomenės. Tolesnio pokalbio metu pateikėjas papasakojo, kad prieš septynerius metus įsigijo namą (iki to laiko nuomojosi) netoli vieno iš Norvegijos didmiesčių. Interviu metu svečiuose lankėsi pateikėjo uošvė, kuri dažnai atvyksta iš Kauno, nors jau yra garbingo amžiaus. Viso interviu metu atrodė, kad pateikėjas, gyvendamas Norvegijoje, veikiau jaučiasi gyvenantis Lietuvoje, ne kartą akcentavo, kad šalia gyvena jo sūnūs, dažnai matosi su anūkais, interviu metu buvo atvykusi ir pateikėjo dukra iš Lietuvos (Velykų proga). Tačiau paklausus, kur jis (pateikėjas) jaučiasi nuolat gyvenantis – atsakė:

Kaune. Mes visi Kaune gyvenam.

Bet dabar penkiolika metų gyvenate Norvegijoje.

Vis tiek – namai tai ten, viskas ten.

Namai sakot ten?

Taip (vyras, pietvakarių Norvegija, 58 m.).

Pateikėjas pasakojo, kad Kaune turi namą, kurį ir toliau puoselėja, prižiūri, ten apsistoja atostogų metu. O Norvegijoje įsigytas namas vertinamas kaip investicija, kartu pabrėžiant, kad jis įrengtas ne pagal norvegiškas tradicijas, bet „lietuviškai“ – „pagal save“.

Susidaro įspūdis, kad dirbat Norvegijoje, bet gyvenat kaip Lietuvoje.

Nu tai taip, matėt pas norvegus – žvyras, akmenys, o mes trinkeles susidėjom, plyteles susidėjom. Gyveni dėl savęs. Tvarkaisi pagal save (vyras, pietvakarių Norvegija, 58 m.).

Namo įrengimas „pagal save“ kelia tam tikrų klausimų dėl integracijos į priimančią visuomenę. Pastarojo pateikėjo namuose interviu metu visą laiką buvo įjungtas televizorius, rodęs vieną iš lietuviškų kanalų. Paklaustas, kodėl žiūri lietuvišką televiziją, nors pastaruosius penkiolika metų gyvena Norvegijoje, atsakė: *taigi mes lietuviai, kaip kitaip.*

Kitas kraštutinis požiūris, kad namai yra Norvegijoje. Anksčiau rašėme apie antros kartos migrantus Norvegijoje [11]. Viena svarbiausių to tyrimo išvadų buvo ta, kad antros kartos migrantai iš Lietuvos labiau save sieja su Norvegija, jos aktualijomis, todėl ir savo namus mato Norvegijoje. Pavyzdžiui, Norvegijos šiaurėje užaugusi moteris (atvyko į Norvegiją būdama aštuonerių metų) taip apibūdino savo priklausymą Norvegijai: *Aš gal labiau žiūriu į Norvegiją, nes aš visą savo gyvenimą esu čia sulipdžiusi. Ir visi mano draugai, viskas vyksta čia (moteris, šiaurės Norvegija, 21 m.).*

Lietuva šios moters sampratoje egzistuoja labai aiškiai apibrėžtomis kategorijomis – kaip atostogų šalis ir svarbiausia – siejama su šeima: *Lietuvoje yra šeima ir man yra kaip atostogos: Akropolis, Palanga, sodas. Kaip šeima ir poilsis.*

Šeima, tiksliau – namų siejimas su vieta, kurioje yra visa šeima, yra labai svarbus aspektas apibrėžiant, *kur yra namai*. Viena pateikėja, gyvenanti Norvegijos pietvakariuose, ištekėjusi už Bolivijos piliėčio, dirbančio naftos išgavimo sektoriuje, atsakymą, *kur yra namai*, sieja ne tiek su gyvenamąja šalimi, kiek su savo šeima (sutuoktiniu). Pateikėjos santykis su Lietuva yra panašus į prieš tai pateiktą:

Kas jums yra Lietuva?

Tėvai, vaikystė, prisiminimai, jaunystė (moteris, pietvakarių Norvegija, 29 m.).

Namai labai aiškiai yra nusakomi per šeimą, kuri tam tikru laikotarpiu gyvena konkrečioje vietoje:

Namai yra ten, kur aš gyvenu. Aš net nesakyčiau, kad mano namai yra Norvegija. Taip, dabar mano namai yra Norvegija, bet ...

Tai turbūt susiję su šeima?

Taip. Mano vyras buvo labai atviras nuo pat pradžių, jis sakė – mano darbas yra toks. Aš gyvenu Norvegijoje, bet aš negaliu pasakyti, kad noriu visam gyvenimui pasilikti. Man buvo savotiškai įdomu (moteris, pietvakarių Norvegija, 29 m.).

Šios mintys atskleidžia ir dar vieną namų sampratą, kad migrantų iš Lietuvos namai gali būti konstruojami nei Norvegijoje, nei Lietuvoje – jie atsieti nuo konkrečios geografinės lokacijos ir gali būti konstruojami bet kur – ten, kur tuo metu gyvena šeima.

Apibendrinant reikėtų pasakyti, kad atsakymuose į klausimą – *kur yra namai* – svarbu yra matyti platesnį migrantų iš Lietuvos Norvegijoje paveikslą. Viena vertus, atsakymas į šį klausimą yra nulemtas integracinių nuostatų. Tai reiškia, kad nemaža dalis migrantų neturi ilgalaikių planų integruotis į dominuojančią visuomenę. Fiziškai gyvendami Norvegijoje, neretai savo namus konstruoja Lietuvoje. Net jeigu Norvegijoje gyvena penkerius ar net dešimt metų, tokie migrantai savo buvimo Norvegijoje planą projektuoja „trumpomis atkarpomis“ – po dvejus trejus metus, t. y. kol pastatys namą Lietuvoje, kol užaugs vaikai, kol sulauks norvegiškos pensijos ir panašiai. Svarbiausia, kad visą laiką, praleistą Norvegijoje, migrantai mato kaip tam tikrą liminalią būseną, arba kitu kraštutiniu atveju – jaučiasi neišvykę iš Lietuvos: gyvendami Norvegijoje jaučiasi gyvenantys Lietuvoje. Iš kitos pusės, tyrimų rezultatai rodo aiškią koreliaciją su šeimos nariais, t. y. klausimas, *kur yra namai*, tampa ne vietos ar erdvės kategorija, namai yra ten – kur yra tavo šeima. Toliau matysime, kad namams turi įtakos laiko, emocijų ir racionalaus pasirinkimo kategorijos, nusakant, *kur yra namai*, svarbus ir generacijos aspektas. Antros kartos arba kai kuriais atvejais pusantros kartos [11] migrantų namų konstravimas gana radikaliai skiriasi nuo pirmos kartos migrantų namų sampratos. Antros ir pusantros kartos migrantai savo namais įvardija Norvegiją.

LAIKAS

Laiko dimensija atskleidžia, kaip namų idėja, jos konceptualizavimas kinta laike, t. y. migrantų gyvenimo tėkmėje, sukūrus šeimas, susilaukus vaikų ir pan., keičiasi ir namų idėja. Kadangi migracija yra ilgalaikis procesas, natūralu, kad namų idėja nėra fiksuota laike – ji kinta. Bėgant laikui, apsisprendę gyventi Norvegijoje migrantai palaipsniui išmoksta kalbą, perima tam tikrus kultūrinius modelius, kitaip tariant – palaipsniui integruojasi į naują visuomenę.

Kalbant apie namų konstravimą laike, itin svarbi vieno veiksnio įtaka namų sampratos kaitai. Lauko tyrimų duomenys rodo, kad saitų su Lietuva palaikymui labai didelę įtaką turi Lietuvoje likę artimiausi giminės – tėvai, broliai, seserys. Ypač akcentuojami tėvai, kaip jungtis su Lietuva, ir tos jungties netekimas, mirus tėvams. Antai vyras, persikėlęs į Norvegiją iš Anglijos, taip apibūdino pasikeitusį savo santykį su Lietuva nelikus tėvų:

Didelis pasikeitimas buvo, kai tėvai mirė. Važiudavom kiekvienais metais. Atitolimas nuo Lietuvos. ... Kai tėvų nebėra, nebėra ir to ryšio (vyras, pietvakarių Norvegija, 49 m.).

Daugiau nei dešimt metų Norvegijoje gyvenanti moteris vartoja tilto metaforą apibūdindama tėvų (mamos, nes pateikėjos tėtis interviu metu jau buvo miręs) reikšmę palaikant ryšį su Lietuva:

Vis dar traukia į Lietuvą?

Ir trauks. Kol šeima ten yra. ... Tai priklauso nuo tarpusavio santykių, ar turi pas ką nuvažiuoti.

Kaip atrodo jūsų nuvažiavimas?

Kaip aš sakau – važiuojame į namus. Turim dvejus namus. ... Mūsų yra atostogų namai, kaip ir norvegai turi atostogų namus Ispanijoje. ... Mūsų atostogų namai yra Lietuvoje. Aš žiūriu labai paprastai – yra pareiga, yra trauka nuvažiuoti į Lietuvą. Aišku, pasaulyje yra labai daug gražių vietų, kurias norėtusi aplankyti. Jaučiu vieną dieną bus taip, kai nebebus tėvų – nebebus kur važiuoti. ... Kol yra mama – yra tiltas. Ji yra didelis tiltas tarp Lietuvos ir Norvegijos. Visi kiti šeimos nariai – taip, bet pagrindas visas, ašis, centras būtent ji yra. Kol ji yra – tol tas tiltas veikia. Kalėdos – važiuojam, vasarą būtinai važiuojam. O po to bus matyti (moteris, šiaurės Norvegija, 59 m.).

Ši interviu ištrauka atskleidžia ir dar vieną svarbų aspektą: namai gali būti ne tik vienoje geografinėje lokacijoje – namai gali būti ir Norvegijoje, ir Lietuvoje. Galima sakyti, kad namams Lietuvoje yra suteiktas atostogų statusas, t. y. į Lietuvą kaip namus vykstama atostogų metu, aplankyti tėvų, aiškiai suprantant, kad nelikus tėvų, gali nelikti ir antrųjų namų.

Kalbant apie laiką ir kintančią namų sampratą, svarbus ir praleistas laikas Norvegijoje – kuo jis ilgesnis, tuo labiau Lietuvos, kaip namų, vaizdinys tolsta. Moteris, praleidusi Norvegijoje vienuolika metų, ilgą buvimą Norvegijoje vertina kaip natūralų atitolimą nuo Lietuvos:

Ryšys su Lietuva kuo toliau, tuo labiau nutrūksta. Tik tiek, kad artimieji gyvena Lietuvoje. Man kiekvieną kartą grįžus atrodo, kad Lietuva yra absurdiškai didelis kaimas ... Jeigu grįžčiau į Lietuvą, aš nemokėčiau gyventi, aš jau esu išlepinta gero gyvenimo Norvegijoje.

Tai planų sugrįžti į Lietuvą nėra?

Ne, manyčiau, kad ne. Vienintelis plusas – tai kalba. Bet visa integracija būtų pakankamai sunki.

Jau reikėtų integruotis į Lietuvą?

Aš manau. Vis tiek jau vienuolika metų, jau pripratus visai kitaip (moteris, pietvakarių Norvegija, 36 m.).

Moteris gerai integravosi į Norvegijos visuomenę, saugiai jaučiasi šioje šalyje. Lietuvoje, atvirkščiai, – jaučia, kad yra atitolusi nuo jos kasdienybės, galvoja, kad reikėtų iš naujo integruotis į socialinį ir kultūrinį gyvenimą.

Apibendrinant namų konstravimą laike, galima dar pridurti, kad namų sampratos patiria transformacijas netekus šeimos narių ar dėl pakitusios integracijos į Norvegijos visuomenę. Galima išvelgti ir kitus veiksnius, paveikusius namų sampratos kaitą laike, pavyzdžiui, sukurtos šeimos, gimę vaikai, kintantis migrantų amžius ir pan.

EMOCIJOS

Emocinė namų konstravimo dimensija yra labiau susijusi su subjektyvia emocine migrantų laikysena, atmintimi ir pan. Šioje vietoje būtų įprasta kalbėti apie emocinį saistymąsi su kilmės arba gyvenama valstybe. Jau rašyta [12] apie emocijų svarbą suteikiant Lietuvos pilietybę ar jos atsisakant.

Aptariamų tyrimų kontekste išsiskyrė kitos vyraujančios emocijos ir tai paskatino į emocijų ir namų konstravimo prizmę pažiūrėti kiek kitu kampu – per baimės atmosferą.

Straipsnio pradžioje užsiminėme, kad vadovausimės *emocinio transnacionalizmo* sąvoka, kai kalbama apie „patiriamas emocijas, kai migrantai ir jų vaikai ieško elgesio gairių ir moralinių sprendimų, kylančių ir iš kilmės šalies kultūrinių normų, ir iš atvykimo šalies kultūrinių normų“ [11]. Tam tikras kultūrinio „nesusikalbėjimo“ aspektas daro įtaką migrantų emocinei laikysenai, kuri veikia ir namų sampratos kaitą. Konkrečiai bus kalbama apie gana jautrią migrantams temą – vaikų atėmimą iš migrantų šeimų Norvegijoje (žr. plačiau [13]). Kitame straipsnyje [14] rašėme apie viename šiaurės Norvegijos mieste tyrančią baimės atmosferą, kurią iš dalies lėmė žiniasklaidoje pasirodančios žinutės apie Norvegijos vaikų tarnybos iš šeimų atimamus vaikus, kita vertus, kai kurie pateikėjai patys turėjo kontaktų su minėta tarnyba. Jų patirtys ir pasakojimai taip pat plito mažoje migrantų bendruomenėje. Jau minėto tyrimo metu teko fiksuoti atvejus, kai įbauginti tėvai išvežė vaikus į Lietuvą ir patys grįžo į ją gyventi arba dalis šeimos grįžta į Lietuvą (žmona ir vaikai), o likęs šeimos narys toliau gyvena ir dirba Norvegijoje. Pabrėžtina, kad kai kurie pateikėjai, išvežę savo vaikus į Lietuvą, kalbėjo, kad iki susidūrimo su Norvegijos vaikų tarnyba turėjo ilgalaikių planų Norvegijoje, jautėsi pakankamai gerai integruoti į naująją visuomenę, todėl laikė namus esant Norvegijoje. Pasikeitus aplinkybėms, namai tiek fiziškai, tiek ir emociškai buvo perkelti į Lietuvą.

Įdomu pastebėti, kad ir kito lauko tyrimo metu viename pietvakarių Norvegijos mieste teko patirti šio baimės diskurso poveikį namų konstravimui.

Viena moteris, gyvenanti Norvegijoje dešimt metų, pasakojo, kad į Norvegiją užsidirbti pinigų pirmas iš Lietuvos išvyko vyras, vėliau su sūnumis atvyko ir ji. Moteris jaučiasi visiškai integravusi į Norvegijos visuomenę ir savo namais vadina Norvegiją. Interviu metu paaiškėjo, kad vienas jos sūnus grįžo į Lietuvą. Pasak jos, sūnus Norvegijoje turėjo gerą darbą, sukūrė šeimą, susilaukė vaiko. Grįžimo priežastys buvo kelios: viena vertus, „per daug ramus gyvenimas“ ir nuobodulus Norvegijoje, o Lietuvoje gyvenimas dinamiškas, gausu iššūkių. Kaip nepagrindinę priežastį ji įvardijo ir baimę dėl vaikų atėmimo iš šeimos: *O kitas dalykas gal dar ir dėl vaiko, prisiklausė čia dėl to Barnevernet* [Norvegijos vaiko priežiūros tarnyba], *man atrodo irgi biški buvo, bet tai ne pagrindinė priežastis* (moteris, pietvakarių Norvegija, 51 m.).

Ta pati moteris mano, kad pagrindinė priežastis, kodėl migrantų šeimomis susidomi Norvegijos vaikų tarnyba, yra ta, kad migrantai nelinkę perimti dominuojančios visuomenės kultūros normų ir dažnai vadovaujasi atsineštinėmis: *Ir mūsų lietuviai, pasižiūriu, sūnaus draugai, kiek atvažiavo tų jaunų šeimų, čia visi pasigimdė – nu, pas juos yra kita kultūra, jie įpratę taip gyventi. Buvo Joninės – ten laužas kūrenosi, kažkoks koncertas, jaunimas su mažu vaikeliu į tą parką. Vaikelis vežimėly miega, dvylikta valanda nakties, aišku, vasarą yra šviesu gražu, žmonės dainuoja šoka, jie su tuo vežimuku – pasižiūrėti to koncerto, pas abu alaus buteliukai rankose ir jie su tuo vežimuku tenai važinėjas. Ir paskui sako: durniai tie norvegai – visi eina prie mūsų vežimo, kiša nosį, žiūri ir sako: eik namo, eik namo. Tai aš sakau, jūs džiauikitės, kad jums tik tiek tepasakė, kad nepaskambino – dvyliktą valandą nakties su mažu vaiku tėvai su alaus buteliais vaikštinėja. Arba jiems baliavoti per naktis irgi yra normalu – muzika groja, draugų priėję, vaikai laksto. Tai gerai, kad nieks neįskundė – būtų paskambinęs ir ...* (moteris, pietvakarių Norvegija, 51 m.).

Dar kartą norėtusi pabrėžti, kad minėtas kultūrinis nesusikalbėjimas sukuria baimės atmosferą, kuri, kaip matėme iš ankstesnio interviu ištraukos, gali turėti įtakos išvykimui iš Norvegijos. Minima baimės atmosfera parodo tam tikrą transnacionalizmo teorinės paradigmos ribotumą, pateikia įdomių migrantų transnacionalinės praktikos interpretacijų.

Viena vertus, migrantai bando save laikyti daugiau ar mažiau naujosios visuomenės dalimi (Norvegijos), tačiau dėl kultūrinio dialogo stokos su naująja visuomene, jos institucijomis migrantai ima save suvokti kaip pažeidžiamesnius, palyginti su etniniais norvegais, ir renkasi antrą, jų manymu, saugų variantą – vaikų grąžinimą į Lietuvą. Toks emocionalus situacijos vertinimas suponuoja tam tikrą galvojamą apie transnacionalizmą ne kaip buvimą „čia“ ir „ten“ vienu metu, bet ir suteikia tam tikrų minčių apie kilmės šalies (Lietuvos) kaip saugios „užuovėjos“, namų vaidmenį iškilus tam tikriems nesklaidumams [žr. plačiau [14]].

RACIONALUS PASIRINKIMAS

Kalbant apie racionalumo dimensiją, reikia pasakyti, kad turima omenyje migrantų racionaliai priimami sprendimai apie gyvenimą vienoje ar kitoje šalyje. Galima kalbėti apie ekonominius, kultūrinius ar bet kuriuos kitus kriterijus, kurie yra svarbūs migrantams racionaliai sprendžiant, kurioje šalyje jie nori gyventi ir kurią laiką savo namais.

Pirmas dalykas, krentantis į akis išanalizavus lauko tyrimų medžiagą, yra tai, kad nemaža dalis migrantų iš Lietuvos Norvegijoje neakcentuoja ekonominių migracijos priežasčių. Tiksliau, ekonominės priežastys dažniausiai minimos kaip pirminis motyvas atvykti į šią šalį, bet vėliau atsiranda kiti kriterijai, kuriais vadovaudamiesi migrantai nusprendžia likti / nelikti šioje šalyje. Pastarasis apsisprendimas glaudžiai susijęs su migrantų noru integruotis arba nesiintegruoti į dominuojančią visuomenę.

Vienas pateikėjas, gyvenantis pietvakarių Norvegijoje dešimt metų, pasakojo, kad pirmasis motyvas atvykti į Norvegiją buvo noras užsidirbti, be jokių išankstinių planų ateičiai. Baigęs studijas Lietuvoje ten ir dirbo, tačiau su žmona nusprendė papildomai užsidirbti. Sezoniniam darbui nuvyko į Angliją, o vėliau atvyko į Norvegiją, ir čia jau gyvena dešimt metų, Norvegijoje gimė du vaikai. Pateikėjas pasakojo, kad pirmaisiais gyvenimo Norvegijoje metais nebuvo daroma jokių žingsnių integruotis į dominuojančią visuomenę: *Pirmus metus mes net kalbos nenorėjom mokytis – mūsų mintys buvo užsidirbt, jokios integracijos. O vėliau jau pradėjom galvot mokytis kalbą, kursas – ir tuomet jau pripažino mūsų diplomus – Norvegijoje yra tokia organizacija, kuriai nusiunti diplomus ir jie pripažįsta tavo išsilavinimą kaip atitinkantį norvegišką. ... Ir pradėjom ieškot darbo pagal savo specializaciją. Žmonai pasisėkė – gavo gana neblogą darbą, dabar yra viso regiono pieno planuotoja. Turi savo kabinetą. ... Aš dabar dirbu vaikų darželyje. Buvau lietuvių kalbos mokytojas Lietuvoj, o čia turiu priešmokyklinę grupę. Tiesiog išmokom tą kalbą, išlaikėm kalbos testus – iš pradžių žemesnius, o paskui ir Bergeno testą, dirbam ir tiesiog adaptavomės. Pradėjom kalbėti norvegiškai (vyras, pietvakarių Norvegija, 36 m.).*

Ši interviu ištrauka gana vaizdžiai nusako laipsnišką perėjimą iš, pavadinkime, pasyvios fazės, kai pagrindinis migrantų siekis yra užsitikrinti materialinę gerovę per daug nesidomint visuomene, kurioje gyvena. Kaip matėme, ne visi stengiasi iš šios fazės išeiti (namų idėjos projekcija į Lietuvą). Visgi daugeliu atvejų migrantai kalba apie palaipsnių siekį pažinti visuomenę, kurioje gyvena, visų pirma išmokstant norvegų kalbą.

Tas pats pateikėjas siekį integruotis į naująją visuomenę nupasakojo save palygindamas su tais migrantais, kurie neturi motyvų tapti naujosios visuomenės dalimi: *tokias studijas esu matęs – plastikinės šaknys; atvykę čia žmonės užsidaro tokia plastike – kontaktuoja tik su savo šalimi ir praranda dalį gyvenimo. Galvoja – pabūs trejus ketverius metus ir grįš į Lietuvą... Aš pažįstu lietuvių, kurie sako: išvažiuosim išvažiuosim – po pusės metų, dar po metų. Tie metai bėga ir jie gyvena tokioj nesvarumo būsenoj – nei ten, nei ten ... Nesimoko kalbos, palauks, kol vaikas pradės eiti į mokyklą, tada jie išvažiuos, kad vaikas eitų į mokyklą*

Lietuvoje. O paskui susitinki, tas vaikas jau pirmokas ar antrokas, jam sunku padėti ruošti namų darbus, nesusikalba su mokytojais. Sakyčiau, čia labai svarbus apsisprendimo momentas. Taip arba ne. Negali visą laiką taip būti. Tas laikinumas trunkti tik metus, dvejus... (vyras, pietvakarių Norvegija, 36 m.).

Pateikėjo įvardyta nesvarumo būseną vaizdžiai iliustruoja racionalaus apsisprendimo svarbą projektuojant ateities gyvenimą. Tarsi įsiveliama į transnacionalizmo teorinę diskusiją apie galimybę būti „čia“ ir „ten“. Tačiau pateikėjas tokios galimybės nemato – jo nuomone, turi būti padarytas pasirinkimas, atsakyta į klausimą, kur tu nori būti. Aišku, šis vyras nėra nutraukęs savo saitų su Lietuva, ten gyvena jo tėvai, juos lanko, važiuoja į Lietuvą atostogauti: *Lietuvą myliu, bet – per atstumą. Meilė per atstumą, ir tą tokią fantazijų Lietuvą, ne visiškai realią, ne darbinę. Kultūrinę Lietuvą – žiūriu kultūrinės laidas, man gražu, kad tiek fainų žmonių Lietuvoj. Kai tu ten gyveni, ne visada tuos fainus sutinki (vyras, pietvakarių Norvegija, 36 m.).* Savo gyvenimą Lietuvoje pateikėjas dalija į du etapus. Pirmasis – nuo vaikystės iki studijų pabaigimo, antrasis susijęs su savarankišku gyvenimu, darbine veikla: *Lietuva yra tokia prisiminimų, vaikystės, tėvų – tokia be problemų. Bet kai aš pagyvenau tuos trejus metus po studijų Lietuvoj, kai susidūrėm su ta darbo rinka, tu pradedi tą suaugusių gyvenimą ir bandai kažką susikurti ir tada tiek susitrenki (vyras, pietvakarių Norvegija, 36 m.).* Susidūrimą su darbo rinka Lietuvoje pateikėjas vaizduoja kaip gana tamsų periodą, kupiną streso: *Lietuvoj, atsimenu, iki septynių, ar kokie viršvalandžiai, kurie net neapmokami. ... tu visą savaitę varai, o jeigu dar vaikų turi (mes Lietuvoj neturėjom vaikų), aš jutau tokį begalinį tempą, tą tokį skubėjimą (vyras, pietvakarių Norvegija, 36 m.).* Streso, skubėjimo per smelkto gyvenimo Lietuvoje etapas yra priešpriešinamas stabiliam ir saugiam gyvenimui Norvegijoje: *Labiausiai patinka saugumas, sakysim, įvairus saugumas: ir ekonominis saugumas, ir toks, kad gatve eini naktį ir per galvą neduos. ... Suformuluosiu, kas man labiausiai čia patinka – laikas. Čia mes turim laiką. Kaip sakau, kas svarbiausia yra gyvenime – laikas, kad tu turi laiko. Mes grįžtam po darbų gana anksti – ketvirtą, vėliausiai pusę penkių. Visi vakarai, visi savaitgaliai, pilnos atostogos. ... Tu tiesiog jauti laiką, kad turi planuoti – kur nuvažiuosim, ką pamatysim, tavo tokios problemos – ką pamatyti įdomaus. Kur čia dar nuvažiavus, ko dar nemačiau, į kokį kalną dar neužlipau – tokios tavo problemos. Kaip tau savo nuobodulį, savo valandas sutvarkyt, kad tau būtų linksmiau – tu tik apie tai galvoji ... Laisvė ir laikas. Ir su vaikais tu visur gali važiuoti – kiek su jais laiko praleidi, koks kokybiškas šeimos bendravimas, tuos vaikus gali auklėti galų gale (vyras, pietvakarių Norvegija, 36 m.).* Su Norvegija, skirtingai nei Lietuva, susijusios tik teigiamos emocijos. Apibendrinamas pateikėjas pasakė, kad Norvegija yra jo šalis, nes joje jaučiasi gerai ir saugus: *aš daug esu galvojęs – ta mano šalis, kur tu jauties labai gerai. Šiuo atžvilgiu Norvegija yra mano šalis. ... Mes esame aukščiausiam pasitenkinimo laipsnyje per visus tuos dešimt metų. Labai gerai gyvenu dabar. Aš esu net sapnavęs košmarą, kad išsiučiau į Lietuvą ir nebeišleidžia. Arba problemos su Ukraina ir ta Rusijos grėsmė. Ypač praeitą vasarą – grįšim į Lietuvą vasaros atostogų, o čia staiga oro uostus uždaro. Lietuvoj visi ginkluojasi, čia karas, ir aš nebegaliu grįžti ... į savo tą patogų gyvenimą. Štai toks košmaras ... (vyras, pietvakarių Norvegija, 36 m.).*

Iš šio pateikėjo interviu matome, kad galimas namų (šalies) racionalus pasirinkimas – tarsi įvertinant kiekvienos šalies plusus ir minusus. Jau minėjome, kad šis pateikėjas trumpą laiką gyveno ir Anglijoje, tačiau netrukus iš jos išvyko, nes nepatiko sociokultūrinė aplinka. Gyvendamas Anglijoje pusę metų jis pajuto daugiau neigiamų dalykų nei čia per dešimt metų: *Anglijoje per pusmetį pajutau kur kas daugiau negu čia per dešimt metų (vyras, pietvakarių Norvegija, 36 m.).*

Galima dar pridurti, kad racionaliam namų pasirinkimui daugiau įtakos turi ne emoci-
nis savęs susaistymas su kilmės šalimi, bet racionaliai apgalvoti „patogaus gyvenimo“ kri-
terijai Norvegijoje.

Nors šioje dalyje akcentavome Norvegiją kaip racionaliai pasirinktą šalį, reikėtų pri-
durti, kad ankstesniuose skyriuose, kalbant apie Lietuvoje konstruojamų namų idėjas, taip
pat buvo paliestas racionalaus pasirinkimo aspektas – namais pasirinkta vadinti Lietuvą,
suvokiant, kad Norvegijoje migrantai jaučiasi svetimi, nepriimti. Šie migrantai gyvenimą
Norvegijoje suvokia kaip tam tikrą laiko etapą, kuriame siekiama pasinaudoti šios šalies
ekonominiais resursais ir juos panaudoti gyvenimui konstruojant namus Lietuvoje.

IŠVADOS

Migrantų namų sampratų analizė yra produktyvus požiūrio kampas suprasti platesnius mi-
gracinius procesus – tokius kaip identiteto konstravimas, integracija, priklausymas vietai ir kt.

Tyrimų rezultatai rodo tris pagrindines migrantų konstruojamas namų sampratas: na-
mai Lietuvoje, namai Norvegijoje ir namai kaip „čia“ ir „ten“.

Namų idėjos projekcija į Lietuvą iš dalies yra susijusi su migrantų amžiumi ir socialine
padėtimi, integracijos į naują visuomenę lygiu: į Norvegiją atvykusieji vyresnio amžiaus,
neretai dirbantys žemos kvalifikacijos darbus, nemokantys (silpnai mokantys) norvegų kal-
bos, savo buvimą Norvegijoje mato kaip laikiną gyvenimo etapą, kuriame svarbiausi eko-
nominiai kriterijai.

Norvegijos kaip namų idėja koreliuoja su migrantų integracijos į Norvegijos visuomenę
lygiu. Migrantai, kurie jaučiasi gerai priimti naujosios visuomenės ir patys deda pastan-
gas būti priimtais, nepriklausomai nuo amžiaus, remdamiesi racionaliais kriterijais įvardija
savo namais Norvegiją.

Namų idėja kaip „čia“ ir „ten“ yra glaudžiai susijusi su laiko dimensija, t. y. kintanti laike.
Migrantai neretai pabrėžia, kad tik atvykę į Norvegiją, dažnai savęs nelaiko išvykusiais iš
Lietuvos, ir tik palaipsniui integruodamiesi į naują visuomenę, pradeda savo namais laikyti
Norvegiją. Neretai Lietuva, joje likę namai (pastatai) yra įvardijami kaip antrieji namai
(dažniau siejant su atostogomis, pramogomis), o likę artimiausi giminės (dažniausiai tė-
vai) – kaip tiltas tarp Norvegijos ir Lietuvos, kuris gali dingti nelikus tėvų.

Galimi ir įvairūs tarpiniai namų idėjos konstravimo variantai: namai yra ten, kur tuo
metu gyvena šeimos nariai, kartais sunku nusakyti, kur jaučiasi kaip namuose. Aptarta
emocijų plotmė namų konstravime taip pat duoda peno tolesniems svarstymams apie namų
konstravimą kaip apie nebaigtinį procesą, priklausomą ne tik nuo racionaliai pasirenkamų
veiksnių, bet ir sociokultūrinės aplinkos.

Gauta 2021 10 13
Priimta 2021 10 18

Literatūra

- [1] AHMED, Sara; CASTAÑEDA, Claudia; FORTIER, Anne-Marie; SHELLER, Mimi. Introduction: Uprootings/Regroundings: Questions of Home and Migration. *Uprootings/ Regroundings: Questions of Home and Migration*. S. Ahmed, C. Castaneda, A. M. Fortier, M. Sheller (eds.). Oxford, New York: Berg, 2003, p. 179 – 203.
- [2] COUTIN, Susan Bibler. Cultural Logics of Belonging and Movement: Transnationalism, Naturalization, and US Immigration Politics. *The Anthropology of the State: A Reader*. A. Sharma, A. Gupta (eds.). Oxford: Blackwell Publishing, 2006, p. 310–336.

- [3] ERIKSEN, Thomas Hylland. Ernest Gellner and the Multicultural Mess. *Ernest Gellner & Contemporary Social Thought*. S. Malešević, M. Haugaard (eds.). Cambridge: Cambridge University Press, 2007, p. 168–186.
- [4] BRETTELL, Caroline B. Theorizing Migration in Anthropology. *Migration Theory: Talking Across Disciplines*. C. B. Brettell, J. Hollifield (eds.). New York: Routledge, 2000, p. 97–136.
- [5] LEVITT, Peggy. Transnational Migration: Conceptual and Policy Challenges. *Globalizing Migration Regimes: New Challenges to Transnational Cooperation*. K. Tamas, J. Palme (eds.). Aldershot: Ashgate Publishing Limited, 2006, p. 23–35.
- [6] GLICK-SCHILLER, Nina. Theorizing About and Beyond Transnational Processes. *Caribbean Migration to Western Europe and the United States: Essays on Incorporation, Identity, and Citizenship*. M. Cervantes-Rodríguez, R. Grosfoguel, E. Mielants (eds.). Philadelphia: Temple University Press, 2009, p. 27–40.
- [7] SNEL, Erik; ENGBERSEN, Godfried; LEERKES, Arjent. Transnational Involvement and Social Integration. *Global Networks*, 2006, 6(3), p. 285–308.
- [8] LIUBINIENE, Neringa. Migrantai iš Lietuvos Šiaurės Airijoje: „savos erdvės“ konstravimas. [Daktaro disertacija]. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2009.
- [9] ERDAL, Marta Bivand. ‘This is My Home’: Pakistani and Polish Migrants’ Return Considerations as Articulations About ‘Home’. *Comparative Migration Studies*, 2014, 2(3), p. 361–384.
- [10] GU, Chien-Juh. Culture, Emotional Transnationalism and Mental Distress: Family Relations and Well-Being among Taiwanese Immigrant Women. *Gender, Place and Culture*, 2010, 17(6), p. 687–704.
- [11] DAUKŠAS, Darius. Antros kartos emigrantai iš Lietuvos Norvegijoje: tarp Lietuvos ir Norvegijos? *Lituanistica*, 2019, 3(65), p. 157–167.
- [12] DAUKŠAS, Darius. Tarp tapimo norvegu ir buvimo lietuviu: Norvegijos lietuvių pilietybės sampratos. *Lietuvos etnologija, Socialinės antropologijos ir etnologijos studijos*, 2018, 18(27), p. 63–85.
- [13] AURE, Marit; DAUKŠAS, Darius. Lithuanian Families in Norway and their Fear of the Child Protection Agency. *Family Life in Transition: Borders, Transnational Mobility, and Welfare Society in Nordic Countries*. J. Hiitola et al. (eds.). Abingdon, New York: Routledge, 2020, p. 58–68.
- [14] DAUKŠAS, Darius. Baimės atmosfera ir (ne)saugūs namai: (i)migrantų iš Lietuvos Norvegijoje atvejais. *Lietuvos etnologija. Socialinės antropologijos ir etnologijos studijos*, 2020, 20 (29), p. 127–147.

DARIUS DAUKŠAS

‘Here’ and ‘There’: Constructing the Idea of *Home* in (Lithuanian) Migration

Summary

The article analyses the concepts of home. The analysis is based on field research data obtained from two Norwegian municipalities, one in the northern and one in the south-western part of Norway. Based on interviews, the article reveals the migrants’ own concepts of home.

The results of the survey reveal three main concepts of home construction by migrants: home in Lithuania, home in Norway, and home as ‘here’ and ‘there’. The idea of home in Lithuania while permanently living in Norway is partly related to the migrants’ age and their social status, also on the degree of integration into the new society (older immigrants to Norway often work in low-skilled jobs and do not speak Norwegian or speak it poorly); they see their presence in Norway as temporary and based on economic criteria. The idea of Norway as home correlates with the (high) degree of integration of migrants into Norwegian society. Migrants who feel well received by the new society, regardless of age, call Norway their home. The idea of home as ‘here’ and ‘there’ is closely linked to the time dimension. Migrants often emphasize that after arriving in Norway, they seldom see themselves as having left Lithuania, until they gradually integrate into the new society and begin considering Norway as their home. Lithuania is often referred to as second home (more often associated with holidays, entertainment, etc.). The kin (mostly parents) are named as a bridge between Norway and Lithuania, which disappears when parents pass away. Various intermediate ideas of home construction are also possible. For example, identifying the place of residence of family members at the time as home or not being able to pinpoint where you feel at home. The discussed dimension of emotions in the construction of the idea of *home* also provides inspirations for further reflection on the construction of *home* as a constant process, which is dependent not only on rationally chosen factors but also on the socio-cultural environment and inter-cultural communication.

Keywords: home, migration, Norway